

Mokslotyros raida Lietuvai atgavus nepriklausomybę 1990-2000 m.

Prof. Ona Voverienė

Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir mokslą pradėjus pertvarkyti revoliuciniais metodais, daug kas griuvo ir labai skausmingai, bet kai kas atsirado ir naujo.

Mokslotyra buvo pripažinta, nusipelnė būti išvesta iš bendro UDK skyriaus "Mokslas. Mokslotyra. Kibernetika. Semiotika. Informatika" ir tapo savarakiška mokslinė kryptimi, apimančia visą UDK 001 skyrių.

Vilniaus universitete buvo įsteigta Lietuvos mokslotyryniukų draugija (1990). Jos pirmininku tapo technikos mokslų habilit. dr. prof. Romualdas Broniukaitis, tada buvęs VU Komunikacijos fakulteto Informacijos sistemų katedros vedėjas. Vėliau, jau 1995 m., jis įsteigė prie katedros Mokslotyros centrą, dirbusį visuomeniniais pagrindais – be etatų ir be atlyginimų. Po kurio laiko Mokslotyros centras, tik visiškai kitomis sąlygomis, kaip juridinis vienetas, su moksliniais bendradarbiais buvo įkurtas Gedimino technikos universitete. Jis dirba iki šiol, vadovaujamas istoriko A. Liekio.

Vilniaus universiteto mokslotyryninkai organizavo respublikines ir tarptautines mokslotyros konferencijas, tarp jų buvo organizuota Baltijos šalių (Latvijos, Estijos, Lietuvos) konferencija "Mokslas mažoje valstybėje" ir tarptautinė konferencija, kurioje dalyvavo pranešėjai iš 19 pasaulio šalių, tarp jų Kanados, JAV, Austrijos, Vengrijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Šveicarijos, Švedijos ir kitų šalių, "Baltic Studies in Europa" ir kitos konferencijos atsakingoji koordinatore buvo prof. O. Voverienė). Atsivėrė galimybės dalyvauti Lietuvos mokslotyryninkams pasaulio mokslotyryninkų konferencijose Berlyne, Prahoje, Stokholme, Lubeke, Budapešte, Helsinkyje, Rygoje, Taline, Kijeve ir kituose pasaulio miestuose. Ten mūsų mokslininkai skaitė pranešimus; jie buvo publikuoti tarptautiniuose leidiniuose.

Vilniaus universitete sėkmingai buvo apginti 64 diplominiai darbai: mokslotyros teorijos ir metodologijos, įvairių mokslotyros šakų istorijos, mokslotyros informacinio aptarnavimo, mokslotyros valdymo ir organizavimo mokslotyros tyrimo organizacijos, mokslotyros sociologijos, tarptautinių mokslotyros ryšių ir mokslotyros programų klausimais. Parengtos ir apgintos 4 mokslotyros daktarų disertacijos apie mokslotyros mokyklą. Pirmąją daktarę disertaciją apie matematiko Jono Kubiliaus mokslotyros mokyklą apgynė Lilijana Malcienė, Lietuvos fizikų mokslotyros mokyklą – Nijolė Šaduikienė, Lietuvos chemikų mokslotyros mokyklą – Raitienė, Lietuvos tech-

niškąsias mokslotyros mokyklą – Giedrė Sasnauskaitė; parengtos kelios dešimtys mokslotyros bibliografinių rodyklių ir t.t.

Mokslotyros publikacijų skaičius per dešimtmetį išaugo iki 1394, t. y. beveik 4 kartus daugiau negu jų pasirodydavo pirmaisiais mokslotyros raidos dešimtmečiais. VU Mokslotyros centras išleido Lietuvos mokslotyryninkų darbų rinkinius "Mokslotyryninkų mintys" (1991 ir 1994 metais); 1998 m. pradėjo leisti mokslotyros mokslotyros darbų žurnalą "Mokslotyra" (išėjo 7 numeriai).

Ypač gražiai prie mokslotyros minties plėtos prisidėjo Lietuvos mokslotyryninkų sąjungos įsteigtas mokslotyros laikraštis "Mokslotyra Lietuva" (jos redaktoriai tada buvo Gražina Kriškūkaitienė ir Juozas Elekšis, dabar – Gediminas Zemlickas). Į Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos leidžiamas rodyklės "Bibliografijos žinios" iš mokslotyros laikraščio kaip brandūs mokslotyros straipsniai iki 1997 metų (imtinai) pateko 197 straipsniai.

Mokslotyros kryptyje šalia jau žinomų mokslotyros tematika rašiusių autorių – J. Poželos, A. Žukausko, B. Juodkos, A. Liekio, K. Ragulskio – atsirado nauji veidai ir vardai – K. Makariūnas, R. Sližys, A. Ramonas, V. Gontis, O. Voverienė, I. Dagytė, E. Zavadskas, B. Kaulakys, A. Janulaitis, J. Šveistys, S. Biziulevičius, A. Ja-

kimavičius, N. Šaduikienė, B. Railienė, G. Sasnauskaitė ir t.t.

Pasirodė ir pirmosios mokslotyros knygos. Jau minėta praeitame straipsnyje (Lietuvos Aidas, 2007 m., rugpjūtis) O. Voverienės ir I. Dagytės "Mokslotyrynės minties raida Lietuvoje 1969-1989 m." (V., 1990); S. Biziulevičiaus "Evoliucinė minties raida Vilniaus universitete" (V., 1991); O. Voverienės ir V. Tiutiuniko "Mokslotyryninkai ir informatikos mokslotyryninkai"; parengtas vardynas apie visos Sovietų Sąjungos mokslotyryninkus (Tambovas, 1991, rusų k.); O. Voverienės ir I. Dagytės "Lietuvos moterys mokslotyryninkės (mokslotyros daktarės) 1945-1990" (V., 1992); O. Voverienės "Informatikos metodologija" (V., 1991); I. Dagytės "Kauno moterys medikės mokslotyryninkės" (K., 1995); I. Dagytės "Mokslotyros sistemos transformacijos procesai Lietuvoje" (K., 1995); I. Dagytės "Case study Lietuvos mokslotyros tyrimo institutuose" (V., 1997); O. Voverienės ir J. Straigtės "Lietuvos mokslotyros ir gedulo diena" (V., 1995) apie prieškarinio nepriklausomos Lietuvos mokslotyryninkus ir jų tragediją, rusų kariuomenei okupavus Lietuvą 1940 metais, mokslotyryninkų žudymą, jų tremtį į Sibirą, daugelio žūtį, o kitų nepakeliamas kančias tenai; O. Voverienės monografija "Bibliometrija" (V., 1996). Jau 2002 metais buvo išleista

paskutinė O. Voverienės knyga su jos buvusiomis doktorantėmis "Lietuvos mokslotyros mokyklos" (V., 2002); Ina Dagytė kartu su Latvijos mokslotyryninku Janiu Kristapsonu ir Estijos mokslotyryninke Helle Martinson išleido bendrą knygą "Baltijos mokslotyros tyrimų sistemos pereinamuoju laikotarpiu. Patyrimas ir ateities perspektyvos" (Ryga, 2003, anglų k.).

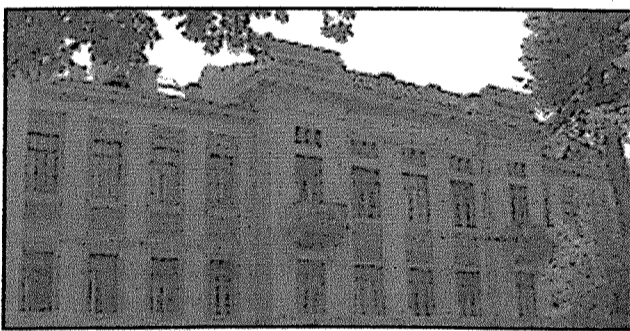
Mokslotyryninkai geriau negu kitų mokslotyros sričių specialistai žino, kad keičiantis mokslotyros epochoms labai svarbu "inventorizuoti" buvusios mokslotyros epochos svarbiausias mokslotyros krypties idėjas, jas sugražinti į mokslotyros apyvartą ir išsemti tai, kas dar aktualu ir gali inicijuoti naujas tyrimų kryptis. Tuo tikslu buvo išanalizuotas skelbtų mokslotyrynė literatūroje darbų citavimas ir nustatyta, kad naujausiose 1990-2000 metų darbuose buvo cituotas 81 autorius, rašęs ankstesniais metais ir analizuojamame dešimtmetyje. Daugiausia citavimų sulaukė metodologiniai darbai. O. Voverienės monografija "Bibliometrija" buvo cituota 51 kartą; kita jos knyga "Informatikos metodologija" – 13 kartų; O. Voverienės ir I. Dagytės knyga "Mokslotyrynės minties raida Lietuvoje" – 14 kartų; S. Biziulevičiaus "Evoliucinė minties Vilniaus universitete" – 9; A. Pirockino ir A. Sidlauskos "Mokslas senajame Vilniaus universi-

tete" (V., 1984) – 6; A. Tytmo "Mokslas tyrinėja pats save" (V., 1970) – 4; J. Elisono 41 straipsnis, parašytas 1917-1940 ir 1981-1989 metais, buvo cituotas 46 kartus, O. Voverienės mokslotyryniai straipsniai – 28 kartus, A. Vasiliauskienės – 9; P. Zajančausko – 7; R. Broniukaičio – 6; A. Jakimavičiaus, B. Railienės, G. Sasnauskaitės ir kitų – po 3-5 kartus ir t.t.

Taigi šie darbai, nepaisant kad ir ankstesnių jų leidimo metų, 1990-2000 metais dar nebuvo išsisėmę ir iškritę iš mokslotyros apyvartos. Atėjusios naujos mokslotyryninkų kartos, matyt, irgi dar jų ignoruoti negalės.

Deja, mūsų mokslotyryninkų karta, antrą kartą laimėjus Seimo rinkimus sovietinei komunistinei nomenklatūrai, tapo tos nomenklatūros auka. Komunikacijos fakulteto dekanui R. Gudauskui tapus A. Brazausko patarėju ir padėjėju, pirmiausia baltomis pirštinais buvo pasmaugta mokslotyrynė mintis. Pritariant tada didelę įtaką turėjusiam fakultete prof. D. Kaunui, kad geriau turėti Vilniaus universitete du asistentus negu vieną profesorių, pirmiausiai darbo neteko abu informacijos sistemų profesoriai. Neteko finansavimo mokslotyros žurnalas "Mokslotyra". Paruoštas spaudai žurnalo 8-asis numeris "paklydo" amžinai dekanų stalčiuose. Prof. R. Broniukaičio širdis tokio smūgio neatlaikė ir jis greitai atgulė Antakalnio kapinių kalnelyje. Netrukus mirė ir prof. S. Biziulevičius (nors jis ir nebuvo iš mūsų fakulteto). Kaip kažkada "liaudies priešai", taip ir visikiti mokslotyryninkai buvo atleisti kaip universitetui nebereikalingi. Dabar į Sibirą netrėmė, tik duoną atėmė. Mokslotyros daktarai, puikiai įvaldę mokslotyros tyrimo metodus ir apgynę daktaro disertacijas, mielai kviečiami skaityti mokslotyrynių pranešimų užsienio mokslotyrynes konferencijas, pasijuto kaip žuvis, išmestas kaitroj ant smėlio. Dabar dirba rutininį, mokslotyros kvalifikacijos visiškai nereikalaujantį darbą. Kartais stebiuosi, kodėl jie nebėga iš Lietuvos į pasaulio universitetus? Juos bet kuris universitetas priimtų išskėstomis rankomis – moka po kelias kalbas, kitaip mokslotyroje neišsiversi, puikiai įvaldę informacines technologijas, susiformavę mokslotyros tyrimo įgūdžius. Jie ir nebėgs, nes tai žmonės, kuriems šita žemė brangi, o jų tautinė savimone brandi... Dabar kai kas iš jų persiorientavo į mokslotyros istoriją, globojamą atskirų VU fakultetų (tik ne Komunikacijos). Dirba visuomeniniais pagrindais, kaip ir mes kadaise.

O mokslotyroje "...ant lauko pliko kelios pušelės apykrevės liko..." Ar atsigaus ji kada nors Lietuvoje? – Nežinia. Labai lengva tik sugriauti.

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Mokslotyros metų atidarymo šventė Vilniaus universitete